

УДК 65.012.8:339.9

UDC 65.012.8:339.9

ІНФРАСТРУКТУРА ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Козак Л.С., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

Федорук О.В., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

THE INFRASTRUCTURE OF SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Kozak L.S., Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine

Fedoruk O.V., Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine

ИНФРАСТРУКТУРА ПОДДЕРЖКИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

Козак Л.С., кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Федорук О.В., кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Постановка проблеми. Важливою передумовою успішного розвитку підприємництва в Україні має стати створення ефективного механізму державного регулювання підприємництва. Необхідність державного регулювання підприємницької діяльності зумовлена важливістю формування ринкової економіки підприємницького типу; значенням становлення вітчизняного підприємництва для розвитку національної економіки та інших сфер суспільного життя країни; постійним порушенням рівноваги між сукупним попитом і сукупною пропозицією; ускладненням відтворювальних процесів; неспроможністю підприємницьких структур протистояти дисфункціям ринку.

Попри безперечну важливість великих підприємств для економіки України, для формування ВВП та бюджетів, вони не здатні забезпечити споживачів рядом товарів та послуг. У низці видів економічної діяльності до 100 % товарів та послуг забезпечує сектор малого та середнього підприємництва (МСП). Так, недержавні послуги освіти й охорони здоров'я надають виключно МСП, а у сфері операцій з нерухомим майном та організації харчування в Україні працюють всього 2–3 великих підприємства. Відсутність сталої позитивної динаміки розвитку МСП в Україні свідчить як про наявність суттєвих проблем, що стримують його розвиток, так і про потребу у формуванні та реалізації адекватної та ефективної державної політики у сфері підтримки розвитку МСП. Застосування спрощеної системи оподаткування і звітності суб'єктами МСП не гарантує їм захист від адміністративного тиску та зловживань з боку фіскальних і контролюючих органів. Поширеними є прояви неправомірного адміністративного втручання у формі вимог про сплату податків раніше обумовлених законодавством термінів, необґрунтованих перевірок, інших контрольних заходів, запитів про надання інформації тощо.

Суттєвими перешкодами для підприємницької діяльності є складність податкової звітності, поширеність штучних перепон при її поданні, упередженість контролюючих органів та судів при розгляді відповідних скарг та позовів. Серед основних проблем економічного характеру, що перешкоджають динамічному розвитку МСП, слід вказати недостатній попит на його товари та послуги; надмірні ціни на енергоносії, сировину та матеріали; нестача власних обігових коштів; обмежені виробничі потужності для нарощування обсягів виробництва; обмежений доступ до кредитних ресурсів та інвестицій тощо. МСП також важко конкурувати з великими підприємствами, хоча стратегічний інтерес держави полягає у підтримці економічного зростання та сприяння переходу малих підприємств до категорії середніх, а середніх – до категорії великих, оскільки саме у разі такої динаміки досягається найбільший економічний ефект.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку різних аспектів теорії і методології дослідження малого та середнього підприємництва, особливостей його становлення та механізму державного регулювання в національній економіці зробили такі вітчизняні і зарубіжні вчені:

Ю. Бажал, З. Варналій, Т. Васильців, М. Вебер, В. Геєць, Е. Долан, П. Друкер, Л. Ерхард, Я. Жаліло, В. Зянько, Д. Ліндсей, І. Манцуров, А. Маршалл, Ю. Ніколенко, Є. Панченко, Ю. Пахомов, С. Реверчук, Г. Саймон, О. Устенко, Ф. Хайек, А. Чухно та ін. Разом з тим, механізм підтримки малого та середнього підприємництва в Україні залишається не в повній мірі дослідженим, потребує подальшого теоретичного та прикладного розгляду.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення передумов успішного розвитку підприємництва в Україні; дослідження факторів становлення підприємницького середовища; визначення суттєвих перешкод для підприємницької діяльності; вивчення інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва; дослідження механізму державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності; формування основних напрямів державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах підприємство розглядають як особливий вид економічної діяльності, що завжди супроводжується науково-технічною, організаційною та комерційно-економічною творчістю, вирізняється новими підходами до вирішення господарських завдань. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність). Підприємство – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Підприємство здійснюється на основі вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності; самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; вільного найму підприємцем працівників; комерційного розрахунку та власного комерційного ризику; вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом; самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва. Суб'єктами мікропідприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Державне регулювання підприємництва забезпечує реалізацію конкурентної політики держави, що визначає основні принципи, напрями і форми економічного й адміністративно-правового впливу, які розробляє уряд у сфері малого і середнього бізнесу [1]. Воно включає такі складові:

1) формування правової бази функціонування підприємницького сектора та вироблення важелів адміністративного регулювання діяльності підприємницьких структур з урахуванням специфіки їх розвитку в окремих галузях і сферах національної економіки; 2) регулювання інституційних змін в економіці, які є факторами формування підприємницького середовища; 3) створення системи підтримки та стимулювання підприємницької діяльності; 4) залучення суб'єктів підприємницької діяльності до виконання науково-технічних та соціально-економічних програм, здійснення поставок продукції (робіт, послуг) для задоволення державних та регіональних потреб.

Правову базу розвитку підприємництва в Україні утворюють законодавчі та інші нормативно-правові акти, відповідні норми адміністративного, кредитно-фінансового, трудового, цивільного та інших галузей чинного законодавства, основними з яких є закони України «Про підприємництво», «Про господарські товариства», Господарський кодекс України. Адміністративне регулювання підприємництва базується на використанні таких засобів, як державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, ліцензування, сертифікація та стандартизація, дозволи, заборони, квоти.

Важливим фактором становлення підприємницького середовища є конкурентна (антимонопольна) політика держави, спрямована на запобігання монопольній діяльності, на її обмеження та припинення, на розвиток добросовісної конкуренції. Метою антимонопольного регулювання з боку держави є захист інтересів споживачів і суспільства в цілому від негативних наслідків монопольної діяльності суб'єктів господарювання. Як засоби антимонопольного регулювання використовують обмеження на встановлення вищого рівня цін і тарифів, запровадження граничних нормативів рентабельності; декларування зміни цін; установлення стандартів та показників якості для товарів і послуг; регулювання місткості ринку; використання державних замовлень і контрактів; розподіл ринків; тарифне регулювання імпорту та експорту товарів.

Ключові перешкоди для розвитку сектора МСП перебувають поза впливом суто економічних чинників і зумовлені недосконалістю державної регуляторної політики, непрозорістю відносин суб'єктів, що представляють сектор МСП, та владою, відсутністю сприятливого інвестиційного клімату в країні. Зазначене свідчить про наявність проблем системного характеру, що перешкоджають розвитку МСП в Україні. У суспільстві не сформовані належні світоглядні передумови для розвитку МСП, поширеним є упереджене ставлення до приватного сектора економіки, а політика щодо підтримки розвитку МСП є непослідовною та неефективною. Водночас значна частина проблем зумовлена надмірним втручанням держави у господарську діяльність, а також низьким рівнем правової культури з боку посадовців органів публічної влади та самих підприємців. Вирішення вказаних проблем вимагає розроблення та впровадження реалістичної довгострокової стратегії підтримки розвитку МСП, що передбачатиме формування більш сприятливого середовища для розвитку бізнесу, побудову конструктивних відносин між МСП та владою, створення дієвої системи гарантування прав та інтересів суб'єктів МСП.

Важливою складовою механізму державного регулювання підприємництва має стати система його підтримки і стимулювання [2]. Комплексний підхід до вирішення цієї проблеми можна забезпечити на основі розроблення державної та регіональних програм підтримки підприємництва, які б передбачали всі аспекти сприяння його розвитку. Базовим елементом системи підтримки та стимулювання підприємницької діяльності є фінансова підтримка. За економічним призначенням фінансові важелі, що використовуються в межах державної підприємницької політики, можна поділити на дві групи: перша – засоби податкового регулювання та сприяння самоінвестуванню підприємництва; друга – фінансово-інвестиційні методи державного впливу на підприємництво. Формування ефективної системи оподаткування, адекватної вимогам розвитку підприємництва, має передбачати встановлення критеріїв для граничної межі оподаткування; скорочення кількості податків за рахунок тих, що не мають вирішального значення для бюджету; запровадження податкових пільг для вирішення державних і регіональних соціальних проблем.

До засобів податкового сприяння підприємству належать: зниження податкових ставок або повне звільнення від сплати податків для підприємств, діяльність яких відповідає цілям державного регулювання; зниження податкових ставок на прибуток, спрямований на капіталовкладення, наукові дослідження та впровадження їх у виробництво, створення нових робочих місць, охорону навколишнього середовища; зниження податкових ставок на прибуток, що спрямовується на підготовку кадрів для підприємницької сфери; податкові пільги іншого характеру. Основними формами та методами державної фінансово-інвестиційної підтримки розвитку підприємництва є: застосування дотацій, субсидій, субвенцій; державні та місцеві замовлення; надання позик і гарантій державними та регіональними органами; фінансова підтримка загальнодержавних фондів і регіональних фінансових інститутів; сприяння розвитку підприємництва.

Науково-технічна (інноваційна) підтримка зорієнтована на малі та середні підприємства, оскільки вони, як свідчить зарубіжний досвід, є найбільш гнучкими та сприйнятливими для впровадження науково-технічних досягнень. Основними формами державного сприяння технічному оновленню підприємництва є: 1) надання допомоги в проведенні досліджень і впровадженні інновацій; 2) сприяння інтенсифікації процесів передання технологій; 3) залучення суб'єктів малого та середнього підприємництва до участі в реалізації науково-технічних програм; 4) надання консультативних послуг, зокрема щодо пошуку необхідних технологій або їх розробників, а також проведення науково-технічної експертизи об'єктів інтелектуальної власності на пільгових умовах; 5) надання малому та середньому підприємству «ноу-хау» та обладнання; 6) створення мережі технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів, виробничо-технологічних центрів тощо; 7) стимулювання інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, забезпечення їх інформацією про нову техніку й технології; 8) стимулювання венчурного бізнесу, франчайзингових відносин між підприємцями, що спонукатиме до зміцнення інноваційного характеру підприємницького сектора взагалі та малого і середнього бізнесу зокрема.

Важливими напрямками підтримки підприємництва є сприяння розвитку ринкової інфраструктури підприємництва а саме: фінансово-кредитної, організаційно-технічної, інформаційно-аналітичної, а також сприяння в кадровому і науково-методичному забезпеченні підприємництва [3]. На сучасному етапі одним з напрямів створення сприятливого підприємницького середовища в Україні є проведення регуляторної реформи, пов'язаної з необхідністю послаблення надмірного державного регулювання підприємництва. Регуляторна реформа є інструментом впровадження державної регуляторної політики, яку на національному рівні здійснює Державна регуляторна служба України, утворена 24 грудня 2014 р. через «реорганізацію шляхом перетворення» Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. Положення про Державну регуляторну службу України визначає її як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну регуляторну політику, політику з питань нагляду (контролю), ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності. Державна регуляторна політика є постійним і послідовним курсом органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на впровадження оптимального державного управління в економічній та соціальній сферах, на зменшення їх втручання у діяльність суб'єктів підприємництва, усунення правових, адміністративних, економічних та організаційних перешкод у розвитку господарської діяльності.

Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності – напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [4]. Принципами державної регуляторної політики є: доцільність – обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми; адекватність – відповідність форм та рівня державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив; ефективність – забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави; збалансованість – забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави; передбачуваність – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності; прозорість та врахування громадської думки – відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності.

Рівень розвитку малого та середнього підприємництва має сприяти створенню позитивного іміджу України, забезпеченню ефективної ринкової економіки з метою її інтеграції в європейську та світову економічні системи. Створення сприятливого підприємницького клімату в Україні є

запорукою консолідації зусиль щодо удосконалення рівня відносин і співпраці з міжнародними організаціями та участі у міжнародних проєктах. Державна політика у цій сфері спрямована на приєднання України до міжнародних програм, підписання двосторонніх і багатосторонніх міждержавних угод щодо підтримки малого та середнього підприємництва [5].

Основними чинниками, які заважають розвитку малого підприємництва, є: відсутність чітко сформульованої через систему правових актів державної політики у сфері підтримки малого підприємництва; збільшення адміністративних бар'єрів (реєстрація, ліцензування, сертифікація, системи контролю і дозвільної практики, регулювання орендних відносин тощо); відсутність дієвих механізмів фінансово-кредитної підтримки; надмірний податковий тиск; невпевненість підприємців у стабільності умов ведення бізнесу; надмірне втручання органів державної влади в діяльність суб'єктів господарювання. Проте темпи зростання малого підприємництва в Україні свідчать про його достатній внутрішній потенціал, а результати аналізу розвитку – про необхідність формування та проведення державної політики щодо підтримки малого підприємництва, що відповідає стратегічним векторам розвитку національної економіки.

Сьогодні Україна має велику кількість нормативних актів, значна частина яких регулює саме підприємницьку діяльність. Проте нормативне регулювання підприємницької діяльності залишається надто складним. Відсутність системності породила багато дублюючих правових норм, закріплених у нормативних актах. Нагромадження зайвих регулюючих документів значно ускладнює здійснення підприємницької діяльності. Тому одним з важливих напрямів розвитку підприємництва є максимальне спрощення юридичних процедур у правовідносинах «держава – підприємець». Адміністрування підприємництва повинно займати якомога менше часу і коштів. Економічна ситуація в Україні вимагає ще більшого спрощення та здешевлення процедур реєстрації, реорганізації та ліквідації суб'єктів підприємницької діяльності. Створення законодавчої бази повинно мати на меті забезпечення належних умов для формування сприятливого правового середовища для стабільного розвитку суб'єктів малого підприємництва.

Шляхами вдосконалення правового забезпечення розвитку малого підприємництва є: створення дієвих механізмів захисту прав і свобод підприємців; гармонізація українського законодавства із законодавством Європейського Союзу; забезпечення законодавчої гарантії незмінності та довготривалості державної політики щодо підтримки малого підприємництва; розробка нормативно-правової бази, яка регулює відносини між державою та підприємцями, роботодавцями і найманими працівниками, у тому числі і для забезпечення їх соціального захисту, встановлює норми та правила здійснення підприємницької діяльності, регламентує діяльність органів державної влади, їх посадових осіб щодо виконання ними відповідних повноважень у сфері розвитку малого підприємництва; вдосконалення функціональної й організаційної структури центральних і місцевих органів виконавчої влади в частині забезпечення розвитку та державної підтримки малого підприємництва [6].

Реалізація єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності спрямована на істотне вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами малого підприємництва, перегляд регуляторних актів для визначення їх доцільності й ефективності в нових економічних умовах, забезпечення оприлюднення проєктів зазначених актів, а також результативності регуляторних актів. Реалізація державної регуляторної політики забезпечується шляхом планування діяльності з підготовки проєктів регуляторних актів, їх оприлюднення з метою одержання зауважень і пропозицій; відстеження результативності регуляторних актів та оприлюднення відповідних звітів; удосконалення законодавства з метою зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку підприємницької діяльності; висвітлення в засобах масової інформації проблем, пов'язаних з реалізацією державної регуляторної політики, забезпечення гласності у процесі підготовки проєктів регуляторних актів шляхом залучення громадян, суб'єктів малого підприємництва та їх об'єднань до розроблення та обговорення таких проєктів; удосконалення дозвільної системи у сфері господарської діяльності, спрощення процедури державної реєстрації суб'єктів господарювання. Заходи щодо реалізації державної регуляторної політики спрямовані на забезпечення системності, послідовності та координації дій з розроблення та прийняття регуляторних актів, урахування пропозицій громадськості під час їх опрацювання, досягнення оптимального державного регулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Ситуація, що склалася з фінансуванням малого підприємництва, вимагає невідкладної побудови небанківського фінансово-кредитного сектора, спрямованого виключно на малий бізнес і

самозайнятість населення. Фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва спрямована на формування мережі регіональних фондів підтримки підприємництва та кредитно-гарантійних установ; розроблення та запровадження ефективних кредитно-гарантійних механізмів мікrokредитування суб'єктів малого підприємництва; створення та підтримку фінансових інститутів, які працюють на розвиток малого підприємництва. Для сталого розвитку малого підприємництва необхідним є створення системи інформаційного та консультаційного обслуговування малого підприємництва, спеціалізованих фірм, що надають послуги малим підприємствам (бухгалтерські та аудиторські фірми, рекламні агентства тощо); бізнес-центрів та центрів розвитку малих підприємств, бізнес-інкубаторів, виробничих і технологічних парків; навчальних центрів з підготовки та перепідготовки спеціалістів для роботи на малих підприємствах, формування економічних знань і набуття практичних навичок роботи у сучасних умовах; системи підготовки підприємців-початківців, підготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів сфери підприємництва та державних службовців з основ підприємницької діяльності.

Взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з підприємцями забезпечується шляхом сприяння формуванню громадських колегій і координаційних рад з питань розвитку малого підприємництва та залучення до участі у формуванні і реалізації державної політики регіональних та галузевих об'єднань підприємців. Регіональні програми спрямовуються на комплексне вирішення питань розвитку та підтримки малого підприємництва в межах повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а саме: вдосконалення нормативно-правової бази, фінансово-кредитного забезпечення, зменшення податкового тиску у сфері малого підприємництва і насамперед з метою підтримки малих підприємств, що здійснюють свою діяльність у сфері виробництва та науки; впровадження системи фінансово-кредитної та ресурсної підтримки суб'єктів малого підприємництва, у тому числі створення регіональних гарантійно-кредитних установ, фондів сприяння розвитку малого підприємництва; сприяння розвитку регіональної інфраструктури підтримки малого підприємництва; фінансове забезпечення заходів щодо реалізації регіональних програм розвитку підприємництва.

Метою державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні є:

- 1) створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва;
- 2) забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища, підвищення рівня їх конкурентоспроможності;
- 3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого та середнього підприємництва;

4) сприяння провадженню суб'єктами малого та середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;

5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

Принципами державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні є:

- 1) ефективність підтримки малого та середнього підприємництва;
- 2) доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого та середнього підприємництва;
- 3) забезпечення участі представників суб'єктів малого та середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого та середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики у зазначеній сфері;
- 4) створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого та середнього підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого та середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;
- 5) ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм;
- 6) відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки;
- 7) доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва для всіх суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Основними напрямками державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні є:

- 1) удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;

2) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві;

3) залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;

4) забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;

5) сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;

6) гарантування прав суб'єктів малого та середнього підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

7) сприяння спрощенню дозвільних процедур і процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого та середнього підприємництва, скороченню строку проведення таких процедур;

8) організація підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого та середнього підприємництва;

9) впровадження механізмів сприяння і стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого та середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг).

Державна підтримка надається суб'єктам малого та середнього підприємництва, які відповідають критеріям, встановлених Господарським кодексом України. Державна підтримка не може надаватися суб'єктам малого та середнього підприємництва, які є кредитними організаціями, страховими організаціями, інвестиційними фондами, недержавними пенсійними фондами, професійними учасниками ринку цінних паперів, ломбардами; є нерезидентами України, за винятком випадків, передбачених міжнародними договорами України; здійснюють виробництво та/або реалізацію зброї, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, обмін валют; здійснюють надання в оренду нерухомого майна, що є одним з основних видів діяльності; визнані банкрутами або стосовно яких порушено справу про банкрутство; перебувають у стадії припинення юридичної особи або припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця; подали завідомо недостовірні відомості та документи під час звернення за наданням державної підтримки; мають заборгованість перед бюджетом; отримали державну підтримку з порушенням умов її надання або умов щодо цільового використання бюджетних коштів, що доведено в установленому порядку; отримують аналогічну за видами державну підтримку, строк надання якої не закінчився.

Інфраструктурою підтримки малого та середнього підприємництва є підприємства, установи й організації незалежно від форми власності, які провадять діяльність, спрямовану на розвиток суб'єктів малого та середнього підприємництва, їх інвестиційної та інноваційної активності, просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки. До об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації, основним завданням яких є сприяння розвитку малого та середнього підприємництва.

Державна підтримка об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва здійснюється в рамках державних, регіональних і місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва. Державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу.

Основними видами фінансової державної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва є:

1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого та середнього підприємництва;

2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;

3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого та середнього підприємництва;

- 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;
- 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій;
- 6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого та середнього підприємництва та великими підприємствами;
- 7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;
- 8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки.

Фонди підтримки підприємництва – неприбуткові організації, основними функціями яких є сприяння реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва шляхом залучення й ефективного використання фінансових ресурсів, фінансування цільових програм та проектів. Кошти Українського фонду підтримки підприємництва, інших загальнодержавних, регіональних та місцевих фондів підтримки підприємництва формуються за рахунок бюджетних коштів, добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних. Кошти Українського фонду підтримки підприємництва, інших загальнодержавних, регіональних та місцевих фондів підтримки підприємництва спрямовуються виключно на фінансування розвитку та підтримки малого і середнього підприємництва.

Інформаційна державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва й об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва може здійснюватися шляхом:

- 1) створення та забезпечення функціонування державних, регіональних і місцевих інформаційних систем, інформаційно-телекомунікаційних мереж, сприяння започаткуванню підприємницької діяльності за допомогою Інтернету;

- 2) надання інформації про стан виконання державних, регіональних і місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва, рівень ефективності державної підтримки; про стан розвитку малого та середнього підприємництва; про об'єкти інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва; іншої інформації (економічної, правової, статистичної, виробничо-технологічної, з питань маркетингу), необхідної для забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Консультаційна державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва може здійснюватися шляхом:

- 1) сприяння утворенню об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва, які надають консультаційні послуги суб'єктам малого та середнього підприємництва, забезпечення їх діяльності;

- 2) спрощення доступу до інформації в режимі реального часу.

Державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва у сфері інновацій, науки і промислового виробництва може здійснюватися шляхом:

- 1) надання фінансової підтримки для утворення об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва у сфері інновацій, науки та промислового виробництва, у тому числі бізнес-інкубаторів, інноваційних бізнес-інкубаторів, науково-технологічних центрів, центрів трансферу технологій;

- 2) сприяння розвитку венчурного підприємництва;

- 3) створення системи економічних стимулів для розвитку економіки на основі технологічних інновацій;

- 4) передачі наукової продукції, створеної за рахунок бюджетних коштів, для її впровадження у виробництво;

- 5) створення умов для залучення суб'єктів малого та середнього підприємництва до укладення договорів субпідряду у сфері інновацій та промислового виробництва;

- 6) стимулювання залучення іноземних інвестицій і розвитку взаємовигідної міжнародної інноваційної співпраці;

- 7) створення умов для поширення кооперації між суб'єктами малого та середнього підприємництва і великими підприємствами.

Державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, може здійснюватися шляхом:

- 1) сприяння просуванню на ринки іноземних держав продукції вітчизняного виробництва (товарів, робіт і послуг), об'єктів інтелектуальної власності та створення сприятливих умов для українських учасників експортної діяльності;

- 2) співпраці з міжнародними організаціями та іноземними державами у сфері розвитку малого та середнього підприємництва;

3) утворення об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва, що сприяють експортній діяльності, зокрема шляхом надання фінансової підтримки (кредитування, гарантування, страхування експортних операцій, часткова компенсація частки відсоткових ставок за кредитами для провадження експортної діяльності, часткове покриття витрат суб'єктів малого та середнього підприємництва, пов'язаних із здійсненням маркетингових заходів на зовнішньому ринку, вивченням кон'юнктури зовнішнього ринку, пошуком партнерів, просуванням товарів на нові ринки, участю у виставково-ярмарковій діяльності за кордоном, відрядженням спеціалістів для вивчення ринків іноземних держав, підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації персоналу суб'єктів малого та середнього підприємництва з питань експортної діяльності);

4) сприяння участі суб'єктів малого та середнього підприємництва у виставково-ярмарковій діяльності за кордоном для представлення продукції вітчизняного виробництва, у тому числі шляхом надання фінансової підтримки, надання в оренду виставкових площ, часткового покриття витрат суб'єктів малого та середнього підприємництва, пов'язаних з участю у виставково-ярмарковій діяльності за кордоном;

5) сприяння поширенню за кордоном інформації про потенційні можливості вітчизняного малого та середнього підприємництва, забезпеченню доступу до іноземних інформаційних мереж для пошуку ділових партнерів.

Державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу може здійснюватися шляхом:

1) створення та розвитку мережі бізнес-інкубаторів;

2) розроблення та виконання освітніх програм, спрямованих на підготовку, перепідготовку і підвищення рівня кваліфікації кадрів для суб'єктів малого та середнього підприємництва на основі державних освітніх стандартів;

3) створення умов для підвищення рівня професійних знань і ділових якостей фахівців з числа соціально незахищених верств населення;

4) надання навчально-методологічної, науково-методичної допомоги суб'єктам малого та середнього підприємництва;

5) сприяння участі у програмах обміну міжнародним досвідом з метою запровадження передових технологій та підвищення рівня кваліфікації персоналу суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Україна офіційно долучилася до європейської програми підтримки малого та середнього бізнесу COSME. 13 січня 2016 р. Уряд прийняв рішення про підписання Угоди з Європейським Союзом про участь України у програмі ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2014–2020)». COSME (Competitiveness of Small and Medium Enterprises) є провідною програмою ЄС з бюджетом 2,3 млрд євро, спрямована на створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва (МСП), що реалізується в рамках стратегії «Європа 2020» [4].

Приєднання України до Програми сприятиме розвитку українського підприємницького середовища і консультативних та аналітичних послуг, пов'язаних з експортно-імпортною діяльністю підприємств, розширенням торговельно-економічних зв'язків, приведенню українського законодавства у сфері малого та середнього підприємництва до європейських стандартів, а також створенню умов для популяризації підприємництва та формування культури бізнесу.

Передбачається участь України у таких складових Програми:

– покращення умов доступу МСП на ринки. Полягає в отриманні консультативних та аналітичних послуг, пов'язаних із супроводженням експортно-імпортною діяльністю підприємств, їх інтернаціоналізацією та розширенням торговельно-економічних зв'язків.

– покращення регуляторних умов функціонування МСП. Зазначений напрям спрямований на визначення та усунення зайвих регуляторних бар'єрів на внутрішньому ринку ЄС, імплементацію Акта Малого Бізнесу для Європи (Small Business Act for Europe) в третіх країнах, забезпечення діяльності мережі Уповноважених з питань МСП (SME Envoys), а також участі третіх країн в їх роботі, створення секторальних робочих груп з метою обміну досвідом між представниками профільних органів державної влади тощо.

– формування культури ведення бізнесу. Здійснюватиметься у формі різноманітних освітніх програм (у т. ч. із залученням коштів в рамках програми «Еразмус для підприємців»), проведення секторальних тренінгів, семінарів, програм з обміну, стажувань тощо.

European Enterprise network (EEN) є найбільшою підпрограмою COSME. EEN створена у 2008 р. та працює за підтримки проекту COSME.

Пріоритети EEN:

- інтернаціоналізація МСП – пошук партнерів в 65 країнах світу;
- комерціалізація інновацій – трансфер технологій, пошук інвестора/партнера закордоном для виведення на ринок нової технологічної продукції чи послуг, захист прав інтелектуальної власності.

EEN включає:

- понад 600 організацій з підтримки та розвитку бізнесу;
- понад 2 500 000 організацій-учасників;
- понад 6 000 технологічних профілів;
- понад 10 000 бізнесових профілів;
- понад 100 великих заходів та 18 000 b2b (business to business) зустрічей на рік.

Надавати заявки та брати участь в EEN можна через членів консорціуму, який в Україні складається з Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства закордонних справ України, Інституту фізики НАН України, Державної бюджетної установи «Київський міський центр з інвестицій та розвитку», Торгово-промислової палати України; Київського національного університету імені Тараса Шевченка, ВГО «Споживач» (бізнес-асоціація); «Нова Міжнародна Корпорація» (високотехнологічна українська компанія). Консорціум був сформований Інститутом фізики у 2011 р. та має досвід реалізації схожих проектів у рамках HORIZON 2020 та програми FP7, необхідні знання щодо підготовки технологічних профілів для пошуку партнерів у системі, має успішні приклади залучення закордонних партнерів до комерціалізації власних інноваційних розробок, пройшов необхідне навчання в Європі за даним напрямом.

Варто відмітити, що у рейтингу Doing Business 2017 Україна посіла 80 місце серед 190 країн світу. Рейтинг Світового банку Doing Business – це результат щорічного дослідження, що оцінює простоту ведення підприємницької діяльності на базі 10 індикаторів. Компоненти рейтингу оцінюють нормативні акти, що регулюють діяльність малих і середніх підприємств протягом усього життєвого циклу, та їх фактичне використання на практиці. Doing Business існує з 2003 року і, зазвичай, публікується восени. Ці дослідження не лише вказують на проблеми, які заважають розвитку підприємництва, а й визначають їхню причину та містять рекомендації відносно проведення необхідних реформ.

«Ведення бізнесу» (Doing Business) – глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником створення ними сприятливих умов ведення бізнесу. У рамках проекту оцінюються і відслідковуються зміни нормативно-правових актів, що регулюють діяльність місцевих, насамперед малих і середніх компаній, протягом усього їх життєвого циклу – від створення і до ліквідації. Одна з основних передумов дослідження полягає в тому, що для ведення господарської діяльності потрібні якісні правила, які є прозорими і можуть використовуватися всіма економічними суб'єктами. Автори дослідження відзначають, що в системах з прозорими й ефективними нормами регулювання бізнесу доступ до ділових можливостей в меншій мірі обумовлений особистими зв'язками або спеціальними привілеями, а більша частина економічної діяльності здійснюється в формальному секторі економіки. У проекті беруть участь понад 7000 експертів в різних країнах світу – консультанти з питань підприємництва, юристи, економісти, урядовці, а також провідні вчені різних країн, які надають методичну та експертну допомогу. Рейтинг Doing Business складається на підставі 10 індикаторів регулювання підприємницької діяльності. Кожен індикатор має рівну вагу. Умови організації та ведення бізнесу розглядаються без урахування політичних аспектів, винятково на рівні державного регулювання. У підсумковому рейтингу всі країни ранжуються за рівнем сприятливих умов ведення бізнесу, де висока позиція країни означає, що її регуляторний клімат сприяє веденню бізнесу [5].

Задля покращення бізнес-клімату в Україні та підвищення позицій України у рейтингу Doing Business, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України спільно з Офісом ефективного регулювання (Better Regulation Delivery Office) розробило дорожню карту, що складається із 43 пунктів. Виконання цих пунктів має вивести Україну у Топ-20 країн світу з найкращим бізнес-кліматом за версією Світового банку у 2017 році (Doing Business 2018). Дорожня карта затверджена Розпорядженням КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1406-р. «Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу» на 2016 рік».

За підрахунком експертів Світового банку, один пункт в рейтингу Doing Business, приносить державі близько 500–600 млн дол. інвестицій. У порівнянні із 2016 роком, Україна покращила свої позиції за показниками:

- реєстрація підприємства – із 30-го до 20-го місця;
- підключення до електромереж – із 137-го до 130-го місця;
- оподаткування – із 107-го до 84-го місця.

Сфери, в яких показники погіршилися або залишилися на тому самому рівні, у порівнянні із 2016 роком:

- вирішення проблем із неплатоспроможністю – із 141-го до 150-го місця;
- міжнародна торгівля – із 109-го до 115-го місця;
- реєстрація власності – із 61-го до 63-го місця;
- доступ до отримання кредитів – із 19-го до 20-го місця;
- отримання дозволів на будівництво – без змін.

Нинішнє дослідження проводилося з червня 2015 по червень 2016 року. За цей період експерти зафіксували у 137 державах 283 нормативно-правових реформ у сфері регулювання підприємницької діяльності, спрямованих на покращення умов для створення і ведення бізнесу. Найбільша частина реформ була спрямована на спрощення процедури створення підприємств. Наступні за популярністю були реформи в сфері оподаткування, доступу до кредитів і регулювання міжнародної торгівлі. Список країн, що продемонстрували значні покращення у полегшенні ведення бізнесу за останній рік, очолили Бруней, Казахстан, Кенія, Білорусь, Індонезія, Сербія, Грузія, Пакистан, Об'єднані Арабські Емірати та Бахрейн. У сукупності ці десять країн провели 48 регуляторних реформ, спрямованих на покращення підприємницького середовища.

Цього року перше місце за сумарним ступенем сприятливості умов для підприємницької діяльності зайняла Нова Зеландія, яка змістила на друге місце Сінгапур, який був лідером рейтингу протягом дев'яти років поспіль. У першу десятку країн-лідерів також увійшли Данія, Гонконг, Республіка Корея, Норвегія, Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Швеція та Македонія. Найбільш сприятливі умови для ведення бізнесу відзначаються в країнах з високим рівнем доходу, що є членами ОЕСР, а найменш сприятливі – в країнах Африки та в Південній Азії. Наприклад, у багатьох африканських державах створення компанії коштує значно дорожче, ніж в країнах ОЕСР, тому багато підприємств відмовляється від офіційної реєстрації. У таких державах для підприємців закритий доступ до організованого кредитування та ринків, їхні працівники не отримують пільг і залишаються за рамками системи соціального захисту. Найбільш несприятливими країнами для ведення бізнесу у цьому році визнані Південний Судан, Лівія й Еритрея.

У таблиці 1 наведено дані по десяти індикаторам регулювання підприємницької діяльності. Індикатори вказані у таблиці під своїми номерами, відповідно від № 1 до № 10:

1. Реєстрація підприємств.
2. Отримання дозволів на будівництво.
3. Підключення до системи електропостачання.
4. Реєстрація власності.
5. Кредитування.
6. Захист інвесторів.
7. Оподаткування.
8. Міжнародна торгівля.
9. Забезпечення виконання контрактів.
10. Ліквідація підприємств.

Рейтинги конкурентоспроможності засновані на поєднанні загальнодоступних статистичних даних і результатів опитування керівників компаній – щорічного дослідження, яке проводиться Всесвітнім економічним форумом спільно з мережею партнерських організацій – провідних дослідницьких інститутів і компаній в країнах, аналізованих у звіті. У цьому році понад 14 000 лідерів бізнесу було опитано у 138 державах. У звіт також включений детальний огляд сильних і слабких сторін конкурентоспроможності країн, що робить можливим визначення пріоритетних сфер для формулювання політики економічного розвитку і ключових реформ.

Таблиця 1 – Рейтинг Світового банку Doing Business 2017

Країна	Рейтинг	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5	№ 6	№ 7	№ 8	№ 9	№ 10
Нова Зеландія	1	1	1	34	1	1	1	11	55	13	34
Сінгапур	2	6	10	10	19	20	1	8	41	2	29
Данія	3	24	6	14	12	32	19	7	1	24	8
Гонконг	4	3	5	3	61	20	3	3	42	21	28
Республіка Корея	5	11	31	1	39	44	13	23	32	1	4
Норвегія	6	21	43	12	14	75	9	26	22	4	6
Велика Британія	7	16	17	17	47	20	6	10	28	31	13
Сполучені Штати Америки	8	51	39	36	36	2	41	36	35	20	5
Швеція	9	15	25	6	10	75	19	28	18	22	19
Македонія	10	4	11	29	48	16	13	9	27	36	32
Тайвань	11	19	3	2	17	62	22	30	68	14	22
Естонія	12	14	9	38	6	32	53	21	17	11	42
Фінляндія	13	28	40	18	20	44	70	13	33	30	1
Латвія	14	22	23	42	23	7	42	15	25	23	44
Австралія	15	7	2	41	45	5	63	25	91	3	21
Грузія	16	8	8	39	3	7	7	22	54	16	106
Німеччина	17	114	12	5	79	32	53	48	38	17	3
Киргизстан	75	30	32	163	8	32	42	148	79	141	130
Мальта	76	132	82	77	147	139	32	33	40	58	84
Туніс	77	103	59	40	92	101	118	106	92	76	58
Китай	78	127	177	97	42	62	123	131	96	5	53
Сан-Марино	79	98	72	11	80	181	162	14	20	78	110
<i>Україна</i>	<i>80</i>	<i>20</i>	<i>140</i>	<i>130</i>	<i>63</i>	<i>20</i>	<i>70</i>	<i>84</i>	<i>115</i>	<i>81</i>	<i>150</i>
Боснія і Герцеговина	81	174	170	123	99	44	81	133	36	64	41
В'єтнам	82	121	24	96	59	32	87	167	93	69	125
Катар	83	91	21	44	26	139	183	1	128	120	116
Вануату	83	126	134	81	81	20	106	54	145	130	93
Тонга	85	55	14	67	158	44	123	80	100	92	132
Центральноафриканська Республіка	185	190	154	184	167	139	145	187	138	182	146
Південний Судан	186	181	178	188	181	175	179	68	177	73	169
Венесуела	187	189	137	186	129	118	175	185	187	137	165
Лівія	188	163	187	128	187	185	185	121	114	143	169
Еритрея	189	186	187	141	178	185	165	147	189	121	169

У дослідженні Всесвітнього економічного форуму представлені два індекси, на основі яких складаються рейтинги країн: Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) та Індекс конкурентоспроможності бізнесу (Business Competitiveness Index, BCI). Основним засобом узагальненої оцінки конкурентоспроможності країн є Індекс глобальної конкурентоспроможності, створений для Всесвітнього економічного форуму професором Колумбійського Університету Ксав'є Сала-і-Мартіном (Xavier Sala-i-Martin) і вперше опублікований у 2004 р. GCI включає 12 складових конкурентоспроможності, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, що перебувають на різних рівнях економічного розвитку. Цими складовими є: «Якість інститутів», «Інфраструктура», «Макроекономічна стабільність», «Здоров'я і початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів та послуг», «Ефективність ринку праці», «Розвиненість фінансового ринку», «Технологічний рівень», «Розмір внутрішнього ринку», «Конкурентоспроможність підприємств» та «Інноваційний потенціал».

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2016 року очолила Швейцарія, яка посідає перше місце вже восьмий рік поспіль. Друге місце, як і в минулому році, займає Сінгапур, третє – Сполучені Штати Америки, які залишаються світовим лідером у створенні інноваційних продуктів і послуг. У десятці лідерів рейтингу – Нідерланди, Німеччина, Швеція, Велика Британія, Японія, Гонконг і Фінляндія (табл. 2).

Таблиця 2 – Рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2016–2017 (The Global Competitiveness Index 2016–2017)

Рейтинг	Економіка	Індекс
1	Швейцарія	5.8
2	Сінгапур	5.7
3	Сполучені Штати Америки	5.7
4	Нідерланди	5.6
5	Німеччина	5.6
6	Швеція	5.5
7	Велика Британія	5.5
8	Японія	5.5
9	Гонконг	5.5
10	Фінляндія	5.4
81	Бразилія	4.1
82	Чорногорія	4.1
83	Кіпр	4.0
84	Намібія	4.0
85	Україна	4.0
86	Греція	4.0
87	Алжир	4.0
88	Гондурас	4.0
89	Камбоджа	4.0
134	Малаві	3.1
135	Бурунді	3.1
136	Чад	2.9
137	Мавританія	2.9
138	Ємен	2.7

Сьогодні в Україні відносини між суб'єктами господарювання та органами публічної влади характеризуються незбалансованістю прав і обов'язків, браком (неефективністю) механізмів гарантування законних прав та інтересів суб'єктів, які представляють сектор МСП, і неврівноваженістю механізмів відповідальності підприємців та органів публічної влади. Проявами даної проблеми, зокрема, є надмірний обсяг або нечітке визначення меж повноважень органів публічної влади щодо суб'єктів господарювання; недостатнє та нечітке визначення процедур державного регулювання господарської діяльності, зокрема реєстраційних та дозвільних процедур, підстав та порядку здійснення заходів державного контролю (нагляду) тощо; невиправданий обсяг фіскальних та заборонних (обмежувальних) повноважень органів публічної влади; нечітке визначення складу та ознак правопорушень у сфері господарської діяльності; обмеженість дієвих засобів юридичного захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; декларативність та неефективність правових норм щодо юридичної відповідальності органів публічної влади та їх посадових осіб. Наслідками існування даної проблеми є численні форми зловживань повноваженнями з боку органів публічної влади та їх посадових осіб, надмірний фіскальний тягар для суб'єктів МСП, застосування до них санкцій та обмежень, що не відповідають характеру й реальній шкоді (небезпечності) вчинених дій тощо. У свою чергу, це спонукає суб'єктів господарювання, що представляють сектор МСП, до згортання легальної діяльності та їх тінізації. Зазначена проблема тісно пов'язана з поширеністю корупції в органах публічної влади [7].

У відносинах суб'єктів господарювання, що представляють сектор МСП, з посадовими особами органів публічної влади, зокрема дозвільних та контролюючих органів, судів, часто присутня корупційна складова. Проявами даної проблеми є вимагання та одержання посадовими особами органів публічної влади неправомірних вигод (хабарів, подарунків); нелегальні угоди між посадовими особами публічної влади та підприємцями з метою вирішення певних питань, пов'язаних з веденням господарської діяльності; незаконне сприяння та надання неправомірних переваг певним суб'єктам господарювання, в тому числі в межах конкурсних процедур, державних закупівель, при наданні доступу до публічних ресурсів (державного та комунального майна, земель); ігнорування правопорушень та сприяння уникненню відповідальності за їх вчинення; фактичне набуття посадовими особами органів публічної влади частки в приватному бізнесі через підставних осіб

тощо. Корупція є найбільш суттєвою проблемою для розвитку бізнесу в Україні [8]. Наслідками існування даної проблеми є тінізація бізнесу, поширеність нелегальних схем та засобів впливу, зневіра значної частини підприємців, що загрожує руйнуванням системи публічної влади та нівелюванням функціонування національної правової системи.

Варто зауважити, що у сфері господарської діяльності існує значна кількість невиправданих та неефективних регулювань (вимог, обмежень), сформованих внаслідок застосування підходів, успадкованих від командно-адміністративної системи. Реально впроваджувані заходи з дерегуляції господарської діяльності позитивно впливають на МСП та звужують простір для корупції, проте ці заходи є недостатніми для суттєвих перетворень і не змінюють систему відносин влади та підприємництва. Проявами даної проблеми, зокрема, є надмірний перелік видів діяльності, що потребують отримання ліцензій та документів дозвільного характеру; надмірна складність та тривалість дозвільно-погоджувальних процедур; наявність невиправданих формальних вимог та обмежень щодо діяльності різних організаційно-правових форм господарювання; невиправдано широкий спектр діянь, що визнаються правопорушеннями та спричиняють настання юридичної відповідальності; невідповідність передбачених чинним законодавством санкцій характеру та значущості правопорушень; надмірна складність системи адміністрування податків та зборів, податкового обліку та звітності; суперечливість та неактуальність існуючих стандартів, нормативів та норм. Наслідками існування даної проблеми є фактичне нівелювання функцій системи ліцензування та дозвільної системи як засобів гарантування якості й безпечності товарів, робіт та послуг, суто формальне виконання ряду вимог, що не забезпечує досягнення цілей запровадження таких вимог, і нарешті – нереалізованість функції держави як регулятора господарських відносин.

Суттєвою перешкодою для розвитку МСП є брак дієвих правових механізмів захисту суб'єктів господарювання, зокрема, у відносинах з органами публічної влади. Проявами вказаної проблеми є недостатність та недієвість механізмів оперативного захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання без звернення до суду; декларативність та неефективність механізмів адміністративного оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єктів владних повноважень до вищестоящего органу влади; нерозвиненість механізмів досудового врегулювання спорів та медіації; невиправдана обмеженість строків звернення до адміністративного суду та оскарження судових рішень; значні розміри судового збору та недосконалі механізми відшкодування судових витрат; відсутність усталених нормативів та практики визначення розміру шкоди, завданої суб'єктам господарювання неправомірними рішеннями, діями або бездіяльністю органів публічної влади; проблемність реального виконання судових рішень та відновлення порушених прав суб'єктів господарювання. Наслідками існування даної проблеми є спотворене застосування норм права органами публічної влади, зневіра значної частини підприємців у спроможності держави захистити їх права та інтереси у порядку і спосіб, що передбачені законом, а також значна поширеність неправових звичаїв та практик, що не відповідають законодавству України.

Також в Україні досі не вироблені прозорі та зрозумілі механізми доступу суб'єктів господарювання до державних та комунальних ресурсів (земель, майна, фінансування). Проявами вказаної проблеми, зокрема, є надмірна складність, значна тривалість та вартість процедур надання у власність або користування (оренду) земель державної та комунальної власності, а також державного та комунального майна; законодавча неврегульованість розміру пов'язаних з цим платежів (витрат суб'єктів господарювання); нерозвиненість інструментів державно-приватного партнерства, в т. ч. у формі концесії; непрозорість та несправедливість умов під'єднання до інженерних мереж загального користування; непрозорість механізмів та критеріїв надання державної фінансово-кредитної підтримки тощо. Вказана проблема має наслідком розподіл публічних ресурсів виходячи з політичних уподобань та суб'єктивного бачення депутатів місцевих рад і окремих посадових осіб органів публічної влади, а в ряді випадків – на підставі корупційних мотивів, а також неефективне використання державного і комунального майна та земель, зменшення реальних надходжень до бюджетів різних рівнів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, сектор малого та середнього підприємництва відіграє важливу роль у розвитку національної економіки. Разом з тим, масштаби розвитку МСП є набагато меншими, ніж у розвинених країнах, зокрема країнах – членах Організації економічного співробітництва та розвитку, де МСП забезпечує від 60 % до 70 % зайнятості, а його внесок у додану вартість сягає 55 %. Сектор МСП в Україні на сьогодні поки не став визначальним чинником зростання національної економіки. Слід зауважити, що сьогодні МСП є найбільш поширеною формою реалізації свободи підприємницької діяльності для основної маси громадян; існування МСП є передумовою здорової економічної конкуренції, а також зайнятості та підтримання добробуту для значної частини населення; МСП робить значний внесок у розвиток

економіки країни, задовольняє суттєву частину попиту на товари та послуги масового споживання; сектор МСП вразливий до політичних та регуляторних умов, але водночас гнучкий, більш відкритий до інновацій, швидко адаптується до змін економічної кон'юнктури; значення МСП зростає в умовах загальної деіндустріалізації багатьох міст та селищ України; у сільській місцевості МСП практично не має альтернативи, є одним з основних джерел доходів мешканців аграрних регіонів України.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
2. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
3. Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>.
4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
6. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/>.
7. Transparency International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org/>.
8. Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/>.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoi rehuliatornoj polityky u sferi hospodarskoj diialnosti» [The Law of Ukraine «About bases of the state regulatory policy in the sphere of economic activity»] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
2. Zakon Ukrainy «Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidprijemnytstva v Ukraini» [The Law of Ukraine «About development and state support of small and medium entrepreneurship in Ukraine»] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
3. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnu prohramu spriyannia rozvytku maloho pidprijemnytstva v Ukraini» [The Law of Ukraine «About the National program of assistance to development of the small entrepreneurship in Ukraine»] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>.
4. Ofitsiyniy sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy [The official site of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.me.gov.ua/>. (Ukr)
5. Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy [The official site of the Ministry of Finance of Ukraine] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.minfin.gov.ua/>. (Ukr)
6. Ofitsiyniy sait Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy [The official site of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.mfa.gov.ua/>. (Ukr)
7. Transparency International [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.transparency.org/>.
8. Zakon Ukrainy «Pro zapobihannia koruptsii» [The Law of Ukraine «On prevention of corruption»] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/>.

РЕФЕРАТ

Козак Л.С. Інфраструктура підтримки малого та середнього підприємництва в Україні / Л.С. Козак, О.В. Федорук // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2017. – Вип. 4.

У статті досліджено передумови успішного розвитку підприємництва в Україні; вивчено фактори становлення підприємницького середовища; визначено суттєві перешкоди для підприємницької діяльності; вивчено інфраструктуру підтримки малого та середнього підприємництва; досліджено механізм державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності; сформовано основні напрями державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні.

Об'єкт дослідження – процес гарантування економічної безпеки міжнародного співробітництва.

Мета дослідження – удосконалення механізму підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.

Методи дослідження – абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний підхід.

У сучасних умовах сектор малого та середнього підприємництва відіграє важливу роль у розвитку національної економіки. Разом з тим, масштаби розвитку малого та середнього підприємництва є набагато меншими, ніж у розвинених країнах, зокрема країнах – членах Організації економічного співробітництва та розвитку. Державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу.

Прогнозні припущення щодо розвитку об'єкта дослідження – удосконалення механізму гарантування економічної безпеки міжнародного співробітництва.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: СЕКТОР МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА, ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА, КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ, ДЕРЖАВНА РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ІНФРАСТРУКТУРА ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.

ABSTRACT

Kozak L.S., Fedoruk O.V. The infrastructure of support for small and medium entrepreneurship in Ukraine. Economics and management on transport. Kyiv. National Transport University. 2017. Vol. 4.

The article investigates prerequisites for successful entrepreneurship development in Ukraine; studies entrepreneurial environment becoming factors; identifies significant barriers to entrepreneurial activity; studies infrastructure of support for small and medium entrepreneurship; investigates the mechanism of state regulatory policy in the sphere of entrepreneurial activity; forms main directions of the state policy in the sphere of development of small and medium entrepreneurship in Ukraine.

Object of research – the process of ensuring economic security of international cooperation.

Purpose of study – improvement of the mechanism of support for small and medium entrepreneurship in Ukraine.

Methods of research – method of abstracting, analysis and synthesis, induction and deduction, system approach.

Under present-day conditions the sector of small and medium entrepreneurship plays an important role in the development of the national economy. However, scales of development of small and medium entrepreneurship are much less than in developed countries, in particular countries – members of the Organisation for Economic Co-operation and Development. The state support of subjects of small and medium entrepreneurship and objects of an infrastructure of support of small and medium entrepreneurship includes financial, informational, consulting support, including support in sphere of innovations, science and industrial production, support of subjects for small and medium entrepreneurship engaged in export activities, support in the area of training, retraining and advanced training of managerial staff and personnel of doing business.

Forecast assumptions about the object of study – improvement of the mechanism of ensuring economic security of international cooperation.

KEYWORDS: SECTOR OF SMALL AND MEDIUM ENTREPRENEURSHIP, GOVERNMENT REGULATION OF ENTREPRENEURSHIP, COMPETITION POLICY OF THE STATE, STATE REGULATORY POLICY IN THE SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY, INFRASTRUCTURE OF SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM ENTREPRENEURSHIP, COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES.

РЕФЕРАТ

Козак Л.С. Инфраструктура поддержки малого и среднего предпринимательства в Украине / Л.С. Козак, О.В. Федорук // Экономика и управление на транспорте. – К.: НТУ, 2017. – Вып. 4.

В статье исследованы предпосылки успешного развития предпринимательства в Украине; изучены факторы становления предпринимательской среды; определены существенные препятствия для предпринимательской деятельности; изучена инфраструктура поддержки малого и среднего предпринимательства; исследован механизм государственной регуляторной политики в сфере предпринимательской деятельности; сформированы основные направления государственной политики в сфере развития малого и среднего предпринимательства в Украине.

Объект исследования – процесс обеспечения экономической безопасности международного сотрудничества.

Цель исследования – усовершенствование механизма поддержки малого и среднего предпринимательства в Украине.

Методы исследования – абстрагирование, анализ и синтез, индукция и дедукция, системный подход.

В современных условиях сектор малого и среднего предпринимательства играет важную роль в развитии национальной экономики. Вместе с тем, масштабы развития малого и среднего предпринимательства намного меньше, чем в развитых странах, в частности странах – членах Организации экономического сотрудничества и развития. Государственная поддержка субъектов малого и среднего предпринимательства и объектов инфраструктуры поддержки малого и среднего предпринимательства включает финансовую, информационную, консультационную поддержку, в том числе поддержку в сфере инноваций, науки и промышленного производства, поддержку субъектов малого и среднего предпринимательства, осуществляющих экспортную деятельность, поддержку в области подготовки, переподготовки и повышения квалификации управленческих кадров и кадров ведения бизнеса.

Прогнозные предположения о развитии объекта исследования – усовершенствование механизма обеспечения экономической безопасности международного сотрудничества.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: СЕКТОР МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА, ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА, КОНКУРЕНТНАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА, ГОСУДАРСТВЕННАЯ РЕГУЛЯТОРНАЯ ПОЛИТИКА В СФЕРЕ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, ИНФРАСТРУКТУРА ПОДДЕРЖКИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА, КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА.

АВТОРИ:

Козак Людмила Степанівна, кандидат економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри «Економіка», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 314.

Федорук Олеся Володимирівна, кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, доцент кафедри «Економіка», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 314.

AUTHOR:

Kozak Liudmyla S., Ph.D., professor, National Transport University, head, department of Economics, e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, tel. +380442803016, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str., 1, of. 314.

Fedoruk Olesia V., Ph.D., National Transport University, associate professor, department of Economics, e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, tel. +380442803016, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str., 1, of. 314.

АВТОРЫ:

Козак Людмила Степановна, кандидат экономических наук, профессор, Национальный транспортный университет, заведующий кафедрой «Экономика», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 314.

Федорук Олеся Владимировна, кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, доцент кафедры «Экономика», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 314.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бондаренко Є.В., доктор економічних наук, професор, Національний транспортний університет, професор кафедри «Економіка», Київ, Україна.

Попова В.В., доктор економічних наук, професор, Національна академія статистики, обліку та аудиту, завідувач кафедри «Економіка підприємств», Київ, Україна.

REVIEWER:

Bondarenko Ye.V., Ph.D., Economics (Dr.), professor, National Transport University, professor, department of Economics, Kyiv, Ukraine.

Popova V.V., Ph.D., Economics (Dr.), professor, National Academy of Statistics, Accounting and Auditing, head, department of Economics of Enterprises, Kyiv, Ukraine.